

AZ ÉPÍTÉSZET MINT STILISZTIKAI PROBLÉMA¹

Építész:

Kalmár

László,

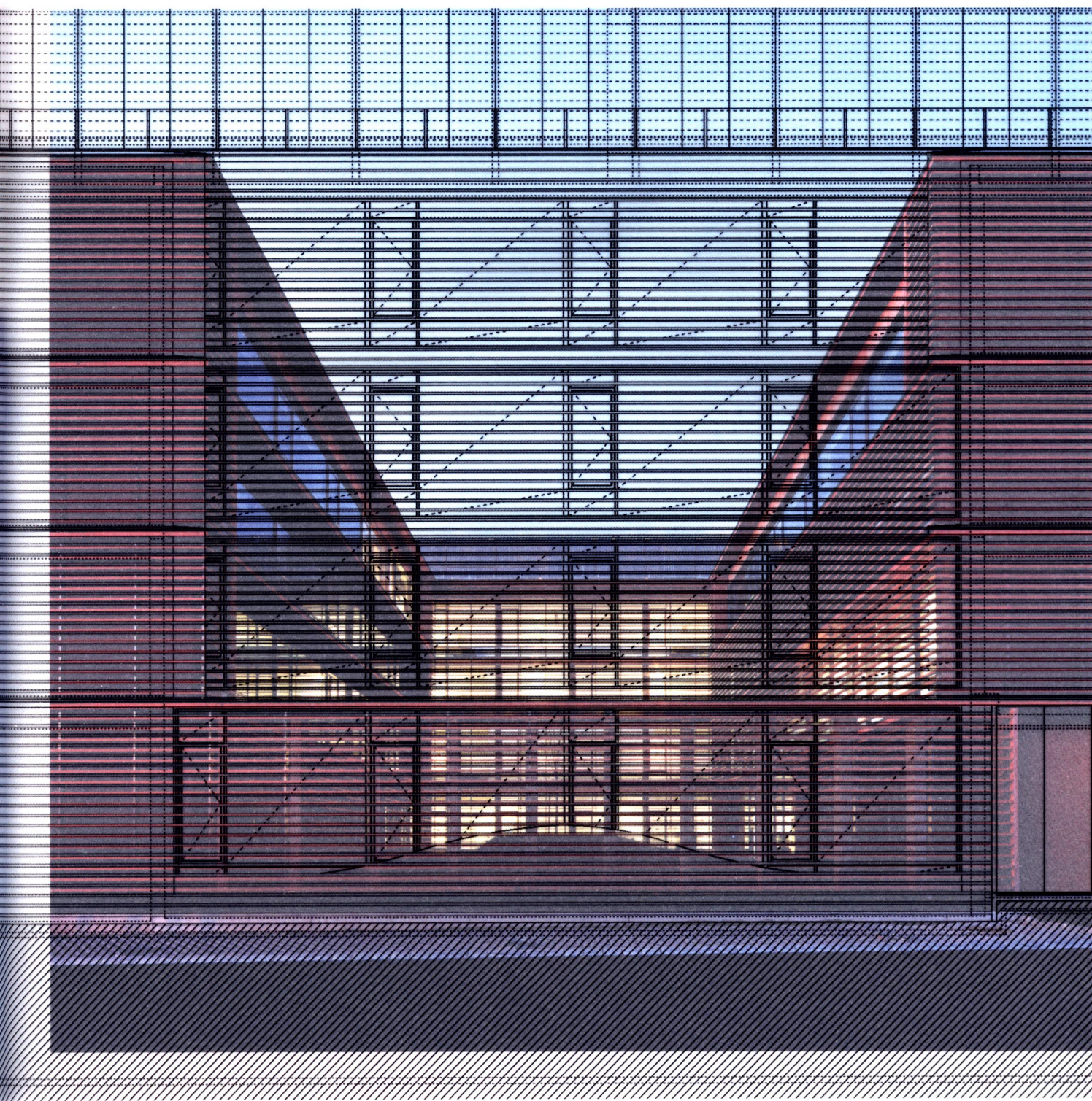
Zsuffa

Zsolt

A HungaroControl Zrt. új légiforgalmi irányító központjáról (ANS III)

A valódi homlokzatot jelentő szürke vakolatos tömb és a kerámiaárcozat közötti jelentős térméret szinte „ház a házban” effektushoz vezetett

„Házaik súlyosak, mégis könnyedek, nem erőszakosak, nem tételesek. Nem humorosak, de átsüt rajtuk a derű. (...) Olyan épületek ezek, melyek felé érdeklődő nyitottsággal fordulhatunk, melyekből ízlésünk szerint haraphatunk, szemünk belőlük uszonnázhat, melyektől megjön képzeletünk étvágya is.” (Gettó Tamás)

Különleges esetekként tekinthetünk azokra az épületekre, amelyek építészeti problémái kiemelten stilisztikai jellegűek. A nemrég elkészült HungaroControl Zrt. új épülete ilyen épület: épületbővítés, amely a korábbi

ütem érzékeny és innovatív folytatása, szervesen illeszkedik az alkotók életművébe és egyedi kísérlet, amennyiben egy jól ismert anyagnak, a kerámiának a nemzetközi viszonylatban is figyelemreméltó felhasználásáról van szó.

A hazai légiforgalmi irányítást kiszolgáló irodák 2004-ben mintaszerű épületben kaptak helyet. A Nagy Tamás által tervezett ANS II egyfelől ismert irodatipológiát alkalmazott, amennyiben a hossztozomagra merőlegesen fel-fűzött középfolyosós irodaszárnyak és az azok között kialakuló udvarok rendszerét alkotta meg. Mastól az épi-

A kerámiamellet különböző pozíciókban más és más hatásúak: az udvar előtt elfutva önálló, transzparens elemmé válnak

„Házaik súlyosak, mégis könnyedek, nem erőszakosak, nem tételesek. Nem humorosak, de átsüt rajtuk a derű. (...) Olyan épületek ezek, melyek felé érdeklődő nyitottsággal fordulhatunk, melyekből ízlésünk szerint haraphatunk, szemünk belőlük uzsonnázhat, melyektől megjön képzeletünk étvágya is.”²² (Gettó Tamás)

Különleges esetekként tekinthetünk azokra az épületekre, amelyek építészeti problémái kiemelten stilisztikai jellegűek. A nemrég elkészült HungaroControl Zrt. új épülete ilyen épület: épületbővítés, amely a korábbi

ütem érzékeny és innovatív folytatása, szervesen illeszkedik az alkotók életművébe és egyedi kísérlet, amennyiben egy jól ismert anyagnak, a kerámiának a nemzetközi viszonylatban is figyelemreméltó felhasználásáról van szó.

A hazai légiforgalmi irányítást kiszolgáló irodák 2004-ben mintaszerű épületben kaptak helyet. A Nagy Tamás által tervezett ANS II egyfelől ismert irodatípológiát alkalmazott, amennyiben a hossztömegre merőlegesen fel-fűzött középfolyosós irodaszárnyak és az azok között kialakuló udvarok rendszerét alkotta meg. Másfelől az épí-

A kerámialamellák különböző pozíciókban más és más hatásúak: az udvar előtt elfutva önálló, transzparens elemmé válnak

**Téglahomlokzat-transzformáció:
egyszerre folytatás és ellenpon-
tozás**

tészre jellemző módon rusztikus téglaburkolatot használt, illeszkedve a magyar kortárs téglapítészeti hagyomány meghatározó fejezetét képező életművébe. Harmadrészt poétikus, innovatív megoldásokkal tette egyedivé az épületet: a repülésre utaló, felnagyított, színes madártollmintákkal szitázott üveglamellákat kísérletezett ki. Telepítése nyitott rendszert teremtett: a kereszt-szárnyak ritmusával folytatható struktúrát, egyfajta szabályszerűséget hozott létre.

Az épületegyüttes bővítésére 2007-ben kiírt pályázat tétje az ANS II bővítésére elsősorban a Nagy Tamás által tervezett épülethez való viszony kérdése volt. A pályázók a bővitendő épület folytatását vagy ellenpontozását kísérelték meg: előbbi az eltérő funkcionális program, utób-

bit a meglévő épület nyitott szerkesztése és erős alapálása nehezítette. Zsuffa Zsolt és Kalmár László pályázatukban úgy írták tovább a Nagy Tamás-féle forgatókönyvet, hogy a lényegesen eltérő térprogramot sikerrel il-

Légifotón az ANS II épülete

Súly és egyensúly

Az élet úgy hozta, hogy 2001-ben Buenos Airesben, az ottani Építészeti Biennálén (mert ott is van) egy blokkban adtunk elő Juha Leiviskával, aki szerintem az élő finn klasszikusok között a legkiemelkedőbb építész. Ma is tisztán emlékszem előadásának első mondatára, ami így szólt: „Számomra az építészetben a legfontosabb a folytonosság”.

És úgy tűnik, hogy aki ezt az elvet fontosnak tartja a saját munkájában, az akkor is így gondolkodik, ha valaki más munkáját kell folytatnia.

Úgy hiszem, hogy a Zsuffa–Kalmár páros is hasonló cipőben jár: következetesen visznek egy vonalat, de ha úgy hozza a sors, egy másik fonalat is képesek felvenni, azt tovább gondolni, párbeszédet kezdeményezni. Arra a pillanatra is jól emlékszem, amikor a HC bővítés pályázati zsűrijében ülve kibontottuk Cicuék tervét. Azonnal tudtam, egy terv már van, ami közel áll hozzám – akkor még nem tudván, hogy a legközelebb.

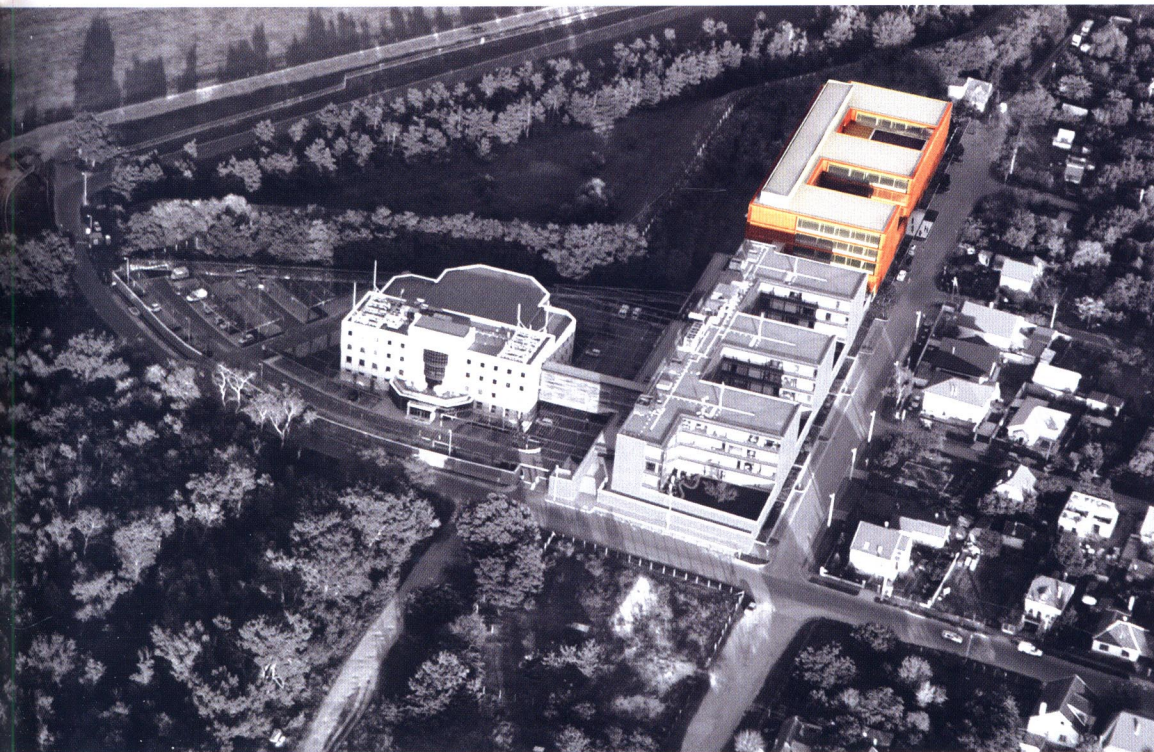
A bírálati munka során aztán teljes egyetértésre jutottunk Reimholz Péterrel (aki a zsűri elnöke volt) abban, hogy ez az a terv, ami a leginkább EGYENSÚLYT tudott teremteni a meglévő és az új épület között. És ugyanakkor kellő SÚLYT tudott tenni abba a serpenyőbe, ahová a kreatív újszerűségnek, a hozzáadott értéknek kell kerülni. Ezúton is köszönöm Zsuffa Zsoltnak és Kalmár Lászlónak a nagyvonalúságot és eleganciát, ahogy az ANS II épülettel bántak.

Nagy Tamás építész

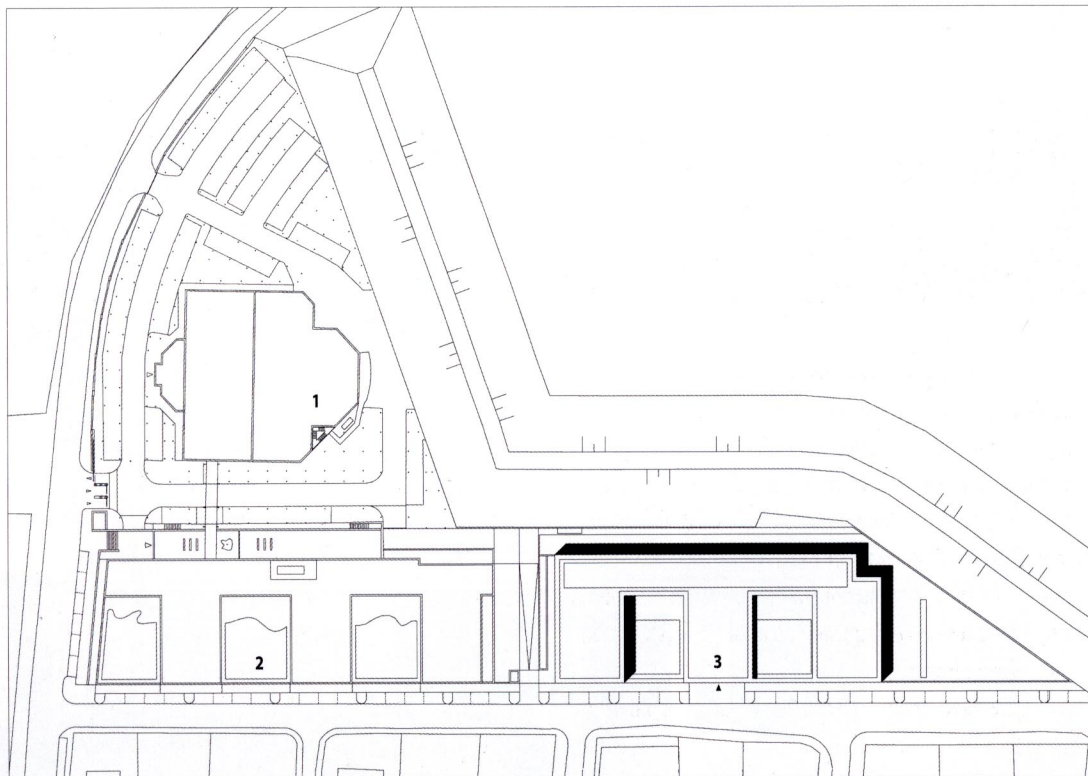
lesztették a bővítendő épület által determinált rendszerbe. A meglévő három épületszárny újabb három traktussal bővült oly módon, hogy az utolsó kettő a legfelső szint kivételével egybeépült: itt kaptak helyet a nagy

alapterületű és belmagasságú terek, így a légiforgalmi irányítótér is.

„A környezet nem igényel új építészeti karaktert, sokkal inkább a meglévő erősítésére van szükség” – fogal-

Légifotó az ANS I, II és III épületéről. Az ANS II által meghatározott szabályrendszer folytatása jellemzi az alapképletet

Megrendelő:

HungaroControl Zrt.

Építész:

Kalmár László,

Zsuffa Zsolt

Vezető építész munkatárs:

Nagy Gábor

Építész munkatárs:

Papp Glória,

Rehus Szilvia (pályázat), Fazekas

Katalin, Lázár Zsófia, Kanyó

Mihály (engedélyezési és tender

tervek), Rose Balázs, Kund Iván

Patrik (kiviteli terv)

Belsőépítész:

Szokolai Gábor,

Kovács Dénes

Épületszerkezetek:

Dobszay

Gergely, Hadnagy Csaba, Kakassy

László, Kácsor Andrea

Statika:

Harsányi Csaba (engedélyezési és tender

tervek), Tamás

Gábor (kiviteli terv)

Gépészet:

Fejes Tamás,

Szalóky László

Közműterv:

Jordán Péter,

Dima András

Elektromos terv:

Bogár Péterné,

Bischoff Pál

Kertterv:

Bán Karolin

Tűzvédelem:

Mészáros János

Útterv:

Wettstein Miklós

Akuszтика:

Borsiné Arató Éva

Makett:

Rehus Szilvia

Kivitelező:

Swietelsky Zrt.–

Központ Zrt. konzorcium

(Nagy Balázs főépítészvezető)

Fotó:

Bujnovszky Tamás

Helyszínrajz

1. ANS I épület

2. ANS II épület

3. ANS III épület

A dunaújvárosi templom
Nagy Tamástól

maztak a tervezők a pályázati műleírásban. A téglaburkolatos homlokzat helyett önálló tartószerkezetű, másodlagos kéregként viselkedő kerámia lamellarendszert alkalmaztak, amely – szándékuk szerint – egyszerre vette át a Nagy Tamás-féle épület fő jellegzetességét, az égetett agyag építészeti alkalmazását, és értelmezte át azt radikálisan: a téglá ismert konnotációit, a súlyosságot, az érzékiséget, a kézművességet felváltotta a lamellák könnyedsége, sterilitása és ipari jellege. A valódi homlokzatot jelentő, szürke vakolatos tömb és a kerámia rácsozat közötti jelentős térméret szinte „ház a házban” effektushoz vezetett. Talán nem túl távoli asszociáció a Faraday-kalitka-elv, amelynek lényege, hogy a külső elektromágneses hatás kiszűrése miatt fémhálójával veszik körbe a védendő térrészt. A homlokzatnak itt ilyen funkciója természetesen nincs, ugyanakkor – az ANS II üvegtollainak utalásrendszeréhez hasonlóan – jelentést képes adni egy olyan épületnek, amelyben a funkció valójában semleges, a légiforgalmi irányítás szigorúan kötött technológiája és az alkalmazott irodatipológiából fakadó neutrális térszerkezet.

Mutáció

A hazai építészek körében a téglaeépítészetre felé irányuló kiemelt érdeklődés a 90-es és 2000-es évek fordulóján nem csupán az építés kézműves aspektusainak a rendszerváltozás utáni újrafelfedezéséből származott, hanem a regionális gondolkodás fontos stílusos elemévé is vált.³

Nagy Tamás téglaeépítészetre mint az egyik legkövetkezetesebb és stílusosabban leginkább egységes magyarországi életműre tekinthetünk. Épületeiben a plasztikus-organikus kísérletek mellett a moduláris szerkesztésében rejlő ornamentális lehetőségek és a téglá anyagszerűségének határait feszegető, rácsozatként, áttört felületként való alkalmazása is izgalmas megoldásokhoz vezetett. Az ANS II épületén a téglá elsősorban burkolati minőségében és jelentésében van jelen a síkszerű homlokzati szerkesztésmódnak megfelelően, a korábbiakkal szemben nem tömegszerűsége, hanem felületi jellege válik dominánssá. E házon a téglá immár nem fundamentális építőelem, hanem – a tervező kétségtelen kötődése miatt – sokkal inkább az üvegszerkezetű homlokzatok minél erősebb ellenpontosására alkalmazott felületi megoldás.

Az ANS II erős, a folytathatóságot kifejező struktúrája és karakteres anyaghasználata különleges helyzetet teremtett a bővítést tekintve. A kézenfekvő úton kívül, amely elképzelhető lett volna az eredeti architektúra folytatásával – klónozásával –, izgalmas lehetőség adódott egyrészt a beépítés, a telepítési struktúra, másrészt az építészeti megjelenés és jelentés innovatív átértelmezésére – mutációjára – is. Az ANS III tervezői egyértelműen ez utóbbi stratégiát választották.

A bővített ház anyaghasználatának erős kisugárzása miatt minden, a téglá- és üvegszerkezeteknek csupán kismértékű átfogalmazásán alapuló stratégia vélhetően

A lamellázat az alárendeltebb üvegfelületek előtt elfut, és az irodahelyiségek előtt megszakad

Földszinti és tetőszinti alaprajzok

gyengítette volna a két épület önálló és együttes erejét, alapállását. Itt azonban egyfajta *átíratot* látunk, hiszen – anyag és színazonosságon túl – a kerámialamellák egyszerre rokoníthatók az ANS II üvegszerkezeteinek könnyedségével és transzparenciájával, írják tovább az ottani bútú- és kerítésfalakon megjelenő téglarácsoszat elvontságát, és – nem utolsósorban – kifejezik a mögöttes funkció eltérő jellegét is. Az épület lamellaköntöse kellően differenciált is: egyszerre viselkedik szinte falas tömörségű szerkesztésnek megfelelően és áttetsző, átlátszó hártaként is. A rusztikus felületű, kisméretű téglák és a perfekt kerámialamellák egymásmellettiségéből termékeny feszültség származik, mivel ugyanannak az anyagnak radikálisan eltérő jelentésű felhasználását látjuk.

Az épület belső logikája szintén követi az eredeti épületét: a hosszanti traktus folyosójára fűzött és onnan fel-tároló funkciók rendszerét. Míg a külső radikálisan értelmezi át az architektúrát, a belső inkább folytatja azt. Az ANS III megközelítése jelenleg az ANS II épületén keresztül történik, de a tervezők távlatos gondolkodását bizonyítja, hogy az épület súlypontjában háromszintes, üvegburkolattal kibélelt, a későbbiekben akár aulaként is használható teret alakítottak ki. Ez az aulatér (üveglamelláinak pixelszerű, a felhős ég narratíváját hordozó bélésével) és a nagy légiforgalmi irányítóterem zárványként jelenik meg az átörökölt, belső téri struktúrában.

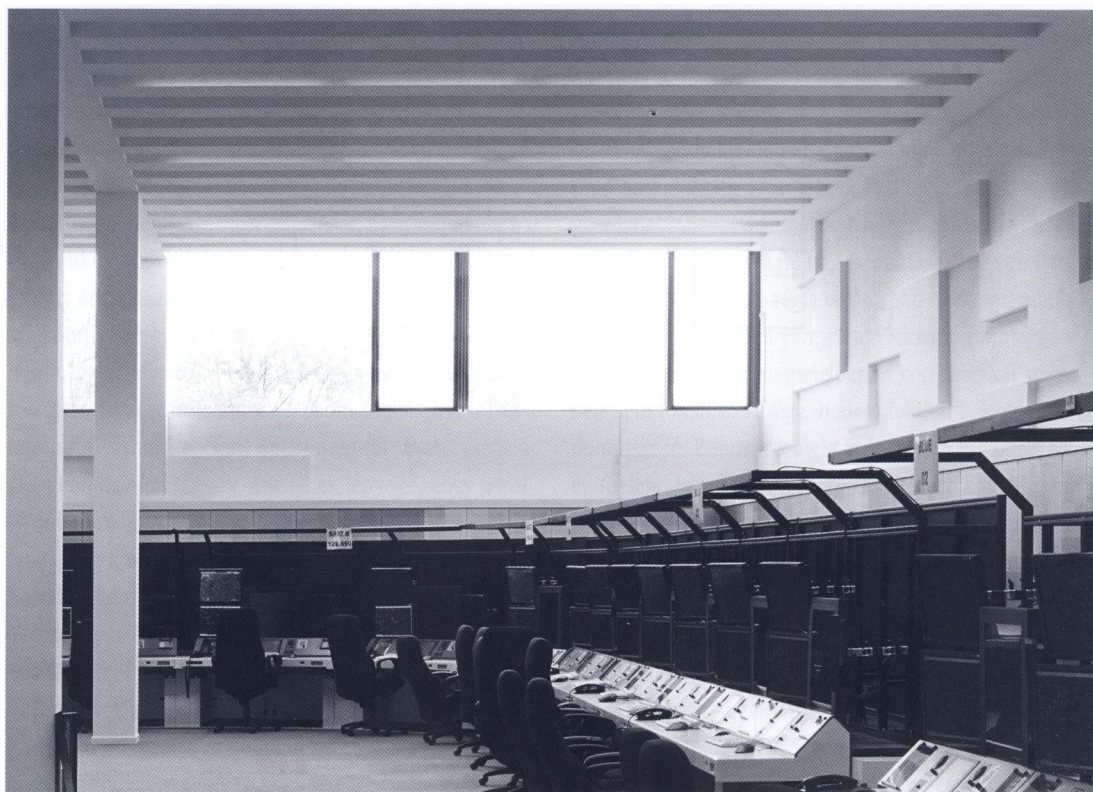
Evolúció

Zsuffa és Kalmár számos munkáján tetten érhető az a modernista homlokzatszerkesztési hagyomány, amely a födécek között tömör és transzparens szakaszok meg-

A Nagy Tamás-féle épület ritmusának szigorú folytatása az épülettől távolodva oldódik, ott a nagyobb fesztávú teremnek megfelelően válik tömörebbé az épület

Az épület központi tere az irányítóterem az azt kiszolgáló csúcstechnológiával

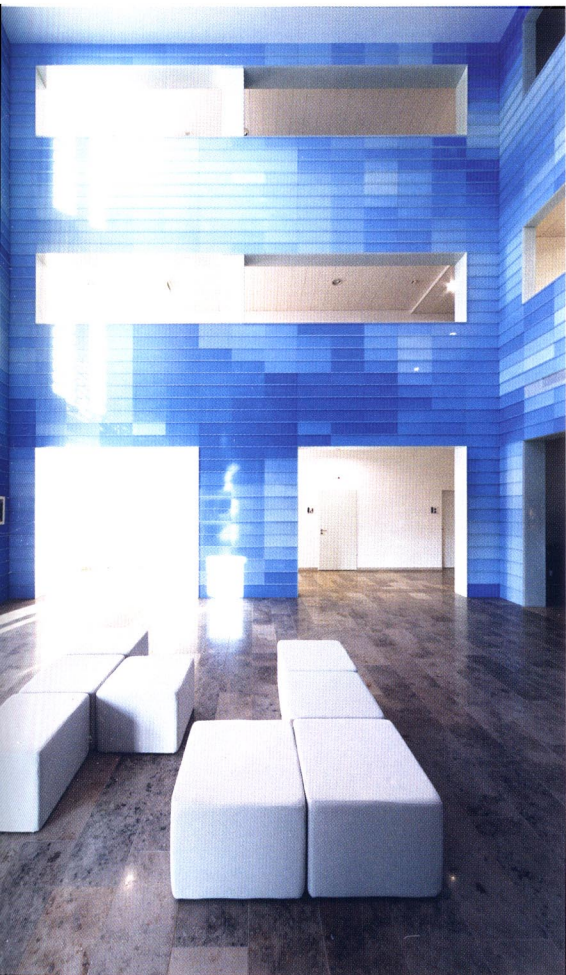
A belsőépítészetre a visszafogottság jellemző, a pixelminta eredete a felhők képének transzformációja volt, és utalás a funkció komoly számítástechnikai hátterére

különböztetésén alapul a látszó födémszéleket a homlokzatok karakteres rendezőelemeként használva. Részben a 2005-ös budaörsi városházán, a 2007-es pécsi könyvtárpályázaton, számos családi házban, később a 2010-es hévízi szépségsszalón üvegépületén és több egyéb munkán is érvényesül ez az elv. A födémszélek homlokzati megjelenítése egy olyan szerkesztési szabályt hoz létre, amelyben belül építészeti kísérletek széles spektruma valósítható meg. A tervezők munkáinak sorában a födémszélek döntően tömör (kő- vagy téglaburkolatos) és átlátszó felületeket választottak el. A szépségsszalón esetében kizárólag szintmagas üvegfelületek feszültek a födémszélek közé, melyek peremreit a tervek szerint kifeszített acélsodronyok kötötték össze, intenzív növényhomlokzatnak biztosítva ezzel tartószerkezetet.

Ezt az izgalmas építészeti fejlődéstörténetet egészíti ki az ANS III új épülete is, ahol maga a homlokzat az eddigiekhez képest új fejleményként a kilógó födémlemezek peremére ültetve teljesen önállósult. E – már alaposan megismert és kikísérletezett – megoldásnak több célja és következménye volt. Egyrészt – ahogy a tervezők korábbi munkáin is – rendezőelvként jelenik meg a tömör és megnyitott felületek között. A lamellák mögött lévő üvegfelületek előtt transzparens homlokzati hártartó konzolként működik, hasonlóan a hévízi épülethez: ami ott növényhomlokzat, az itt kerámialamellázat. Azo-
kon a helyeken, ahol a lamellák nem futnak el az üvegfelületek előtt, ott a kerámiaarcs felületszerű hatása érvényesül, amelyben nagyméretű nyílások alakulnak ki. Mivel az önállósulni vágyó, az épületet beburkoló kerá-

miakosarat a födémek szintenként osztják, azt az épület belső téri tagoltságához kötik. Az a homogenizáló törekvés, amely a kis keresztmetszetű kerámiaelemek sorolásával valósul meg, bizonytalanná tenné a szemlélőt az épület méretét, léptékét tekintve, a födémek közé befeszlő megnyitások mellett a látszó lemezszelek azonban

Az épület majdani aulateré a külső lamellázatot és a felhőmintát átirataként egyszerre érvényesülő burkolattal

jól ismert, beazonosítható (szintmagas) léptéket adnak az épületnek.

Dematerializáció

Épületünk legizgalmasabb – jóllehet legelvontabb – építészeti fejleménye a kerámialamellák nem előzmény nélküli építészeti hatásában és jelentésében van.

A lamellák alkalmazása egyszerre kínálja a *plasztikus-tárgyszerű* értelmezést, hiszen a más-más szögből látszó felületek észlelt tömörsége is eltérő, amely az amúgy homogén áttörtőségű struktúra átmenetességhez, a felületek differenciálódásához vezet. Ugyanakkor a lamellázatot valószínűleg teljesen homogén és differenciálatlan, mely egyézersmind *felületszerű* hatást is kelt. Az előbbire jól ismert példa Herzog és de Meuron 1999-es Central Signal

Box épülete, ahol az egyszerű tömeg fémburkolatának plasztikussága és átmenetessége a tömör és áttört felületek között elsősorban magát a formát, annak tömegszerű hatását erősíti különös, anyagtalanító effektust eredményezve. Ugyanakkor a felület felől közelítenek Renzo Piano épületei (a berlini Potsdamer Platz-i Daimler-épület az ezredfordulóról vagy a 2007-es New York Times székházépülete) kerámiahomlokzataikkal, amennyiben tömör és áttört minőségében is alkalmazva a lamellákat, azok a mögöttes homlokzat felületi leképeződéseiként jelennek meg.

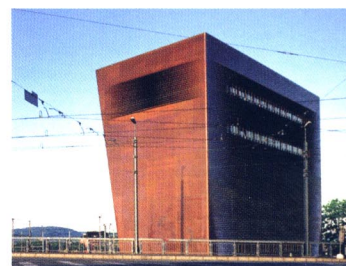
Transzparens kéreg vagy strukturált felületű tömeg: e két minőség egyszerre van jelen az épületen. A szerkesztés dilemmája a nyílások kezelése: jellemzően a közlekedőterekben (ahol az árnyékolt homlokzat megengedhető), a lamellák elfutnak az ablakok előtt, az állandó munkahelyeket jelentő irodáknál a mindenhol kérérlhetetlenül körbevitt kerámiaárccsozat pedig megszakad. E nagy megnyitásokat terrakotta színű betonbélés keretezi, erősítve a homlokzatkéreg felületszerűségét, amelyet „függönyként” széthúzza vagy amelyből mélységgel bíró elemekkel kimetszve artikulálódnak az ablakfelületek.

Tömeg és felület anyagtalanítása mellett a kerámialamellázatot esetünkben radikális téglahomlokzat-transzformáció is egyben. A homlokzati elemek már csak anyagi mivoltukban és színükben utalnak az ANS II épületére, minden más konnotáció gyökeresen más értelmezéseket kínál. A kerámiaelemeket a német NBK Ceramic cég gyártja, melyek jelen esetben a tervezőkkel közös fejlesztés eredményeként száznyolcvan centiméteres hosszban készülhettek el. A keresztmetszeti mérethez képest nagy fesztáv lehetővé tette a ritka mögöttes megtámasztásokat, ezáltal a koncepcionális szándék, a légiesség erősödött. Vége csak ott van a kerámiaerendáknak, ahol nyílászáróval találkoznak, így végtelenített bandázssá összeállva tekerednek körbe az épületen. A hatás ott a legerősebb, ahol – vagy a sarkokon vagy a földszinti és az emeleti udvar előtt elhúzó lamellázaton átnézve – a mögöttes épülethomlokzat híján a lebegő, szinte anyagtalanra vált, önálló épületkérgét nézzük. Ezek a helyeken a forma kontúrjai feloldódnak, sajátos vibrálás veszi körbe az épületet.

Épületünk jelentősége, hogy könnyedén lépi át a magyarországi téglaeépítészeti kánonjának kötöttségeit, miközben viszonyul ahhoz, szintetizál, az alkotók korábbi munkáiban megjelenő formálási kísérleteket dolgoz ki, izgalmasan absztrakt és konkrét részletmegoldásokat mutat be. A tervpályázati zsűri, amelynek tagja volt a bővített ANS II épület tervezője, Nagy Tamás is, a győztes pályaműről alkotott 2007-es véleménye a megvalósult épületet nézve igaznak tűnik: „Összhangja, együttélése az ANS II épületével kiegyensúlyozott, az eltérő

Kalmár László és Zsuffa Zoltán 2010-es hévízi szépségszalon épülete

Herzog és de Meuron 1999-es Central Signal Box épülete

Renzo Piano berlini Potsdamer Platz-i Daimler-épülete

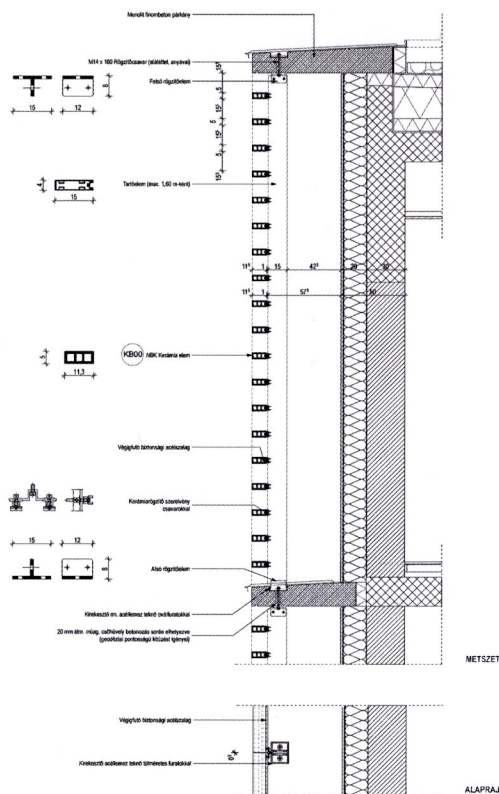

Az ANS II szerkesztése: a téglafelületekből kimetszett, üvegszerkezetekkel bélelt udvarok

Transzparens kéreg vagy strukturált felületű tömeg: e kettős hatás érvényesül az épületen

1. Jelen cikk angol nyelvű változata 2013. március 29-én megjelent az Archdaily.com oldalon (<http://www.archdaily.com/351470/center-of-air-navigation-services-zsk-architects/>) és április 7-én az Archiweb.cz cseh internetes magazinban (<http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=1&action=show&id=3712>).
2. Getto Tamás, *Előszó, in: Öt év / Five years. A Zsuffa és Kalmár Építész Műterem kiállítása*, Budapest Galéria, 2005, kurátor: Sulyok Miklós, p. 8.
3. E gondolat lényeges bemutatkozása Sulyok Miklós 2002-es kuratori koncepciója volt a Velencei Építészeti Biennálén, amelyben Ferenc István, Nagy Tamás és Turányi Gábor téglaeépítészét fókuszba állítva mutatta be a regionalistaként definiált építészeti magatartást

eszközrendszer ellenére, illetve annak köszönhetően az összkép természetes, az új épület érzékenyen ellenpon-
tozva zárja a megkezdett történetet. A szimbiózis minta-
szerű, a „korkülönbség” lehetőfinoman érezhető – ez a
legfőbb erénye: kiindulva a meglévő struktúrából csak
annyit és úgy változtatott azon, hogy minden mozdula-
ta, minden döntése kismértékű, de értéknövelő változta-
tást eredményezett. Építészetet itt így lehet magas fokon
művelni.”

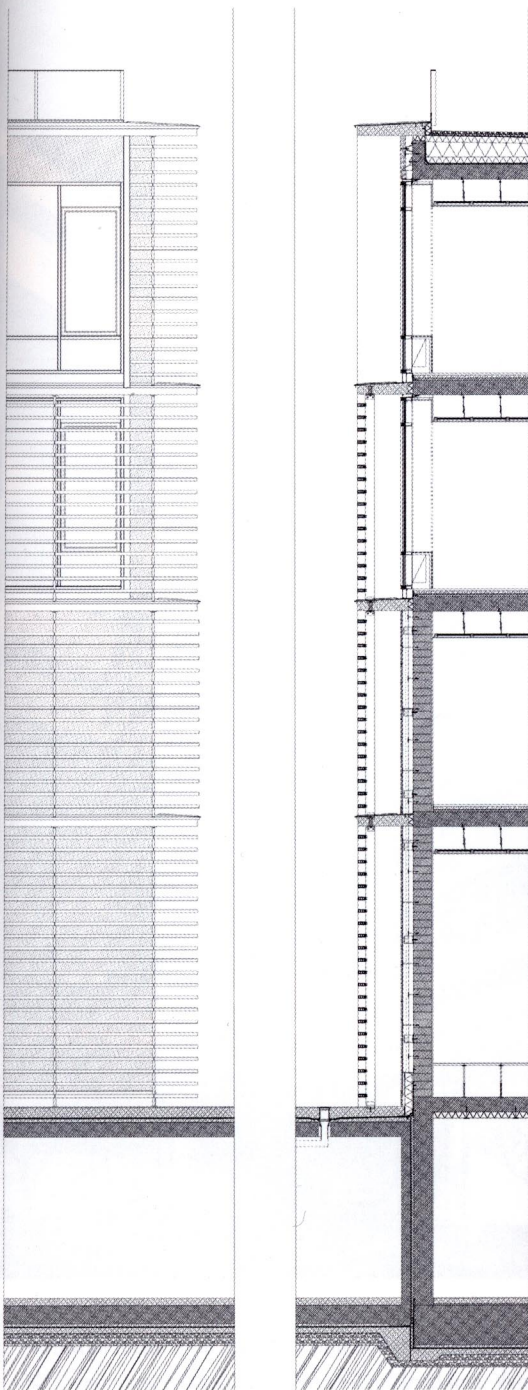
Szabó Levente DLA

(A cikk az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.)

A légiirányítási funkció miatt különlegessége az épület-
nek, hogy számos gépészeti és elektromos rendszert
dupla vagy tripla biztonsággal kellett kiépíteni – mondja
Nagy Balázs főépítésvezető. Építészeti persze érdeke-
sebb a 14.000 folyóméter (!) hosszú kerámia
árnyékolórendszer, amit ráadásul egyedi mérettel, a kifu-
tó födémelek széleire függesztett egyedi csatlakozásokkal
kellett tervezni és gyártani, egyeztetve, jóváhagyatva a
részletmegoldásokat. A tervezés egyébként is páruza-
mosan futott a kivitelezéssel, ráadásul a kivitelezés
mindössze 450 napos határidejű volt, és az épület mint-
egy húsz százalékát még ennél is szorosabb, 330 napos
határidővel kellett befejezni. Utóbbinak az volt a jelentő-
sége, hogy a szerződésen kívüli légiirányítási technológi-
ák beszerelése az épület teljes készültiségevel egy idő-
ben megtörténjen. Haszna pedig az, hogy így a befekte-
tő elvárásait, igényeit idejekorán megismerhették.
Határidőre sikerült befejezni az épületet számos egyedi
érdekeséggel együtt, mint az aula 28 színű festett üveg-
burkolata, a kerámiaburkolatot lezáró háromcentis fi-
nombeton elemek vagy az irányítóterem egyedi bútor-
zata és mintás ajtólapjai.

Nagy Balázs

A kétrétegű homlokzat jellemző
épületszerkezeti részletterve
még a tenderterv fázisában

Keresztmetszet és homlokzatrészlet
az épületről: tömör és transzparens
homlokzat előtt hol elfut, hol
megszakad a lamellák rendszere

A hatás ott a legerősebb, ahol
például a sarkokon a mögöttes
épülethomlokzat híján a lebegő,
szinte anyagtalanná vált, önállóult
épületkérget nézzük

